

蒙古国境内古代游牧民族文化遗存考古调查、勘探、发掘研究合作项目成果之一

МОНГОЛ-БНХАУ-ЫН ХАМТАРСАН <<МОНГОЛ УЛСЫН НУТАГ ДАХЬ ЭРТНИЙ НҮҮДЭЛЧДИЙН
СОЁЛ ИРГЭНШЛИЙН ХАЙГУУЛ, МАЛТЛАГА СУДАЛГАА>> ТӨСЛИЙН ТАЙЛАН I

蒙古国 古代游牧民族文化遗存 考古调查报告(2005~2006年)

МОНГОЛ УЛСЫН НУТАГ ДАХЬ АРХЕОЛОГИЙН ХАЙГУУЛ
СУДАЛГАА (2005 – 2006 он)

中国内蒙古自治区文物考古研究所
蒙古国游牧文化研究国际学院 编
蒙古国国家博物馆

МОНГОЛ УЛСЫН НҮҮДЛИЙН СОЁЛ ИРГЭНШЛИЙГ СУДЛАХ ОЛОН УЛСЫН ХҮРЭЭЛЭН
МОНГОЛЫН ҮНДЭСНИЙ МУЗЕЙ
БНХАУ-ЫН ӨМӨЗО-НЫ СОЁЛЫН ӨВ, АРХЕОЛОГИ СУДЛАЛЫН ХҮРЭЭЛЭН

主 编 塔 拉 恩和图布信
副主编 陈永志 奥其尔

Редактор: Б.Энхтүвшин, Та Ла
Дэд редактор: А.Очир, Чэн Ён Жи

БНХАУ-ЫН СОЁЛЫН ӨВ ХЭВЛЭЛИЙН ХОРОО

蒙古国境内古代游牧民族文化遗存考古调查、勘探、发掘研究合作项目成果之一

2005~2006年

蒙古国古代游牧民族文化遗存考古调查报告

中国内蒙古自治区文物考古研究所 蒙古国游牧文化研究国际学院 蒙古国国家博物馆 编

主编 塔拉 恩和图布信
副主编 陈永志 奥其尔

文物出版社

责任印制 王少华
装帧设计 王晓华
信 楠
责任编辑 李 颀

图书在版编目(CIP)数据

蒙古国古代游牧民族文化遗产考古调查报告:2005~2006年
/中国内蒙古自治区文物考古研究所,蒙古国游牧文化研究
国际学院,蒙古国国家博物馆 编.

—北京:文物出版社,2008.9

ISBN 978-7-5010-2378-3

I. 蒙… II. ①中… ②蒙… ③蒙… III. 游牧—古代民族—
文化遗址—发掘报告—蒙古—2005~2006 IV. K883.118

中国版本图书馆CIP数据核字(2008)第117730号

蒙古国古代游牧民族文化遗产考古调查报告(2005~2006年)

中国内蒙古自治区文物考古研究所
蒙古国游牧文化研究国际学院 编
蒙古国国家博物馆

文物出版社出版发行

(北京市东直门内北小街2号楼)

邮政编码:100007

<http://www.wenwu.com>

E-mail:web@wenwu.com

北京文博利奥印刷有限公司制版

北京画中画印刷有限公司印刷

新华书店经销

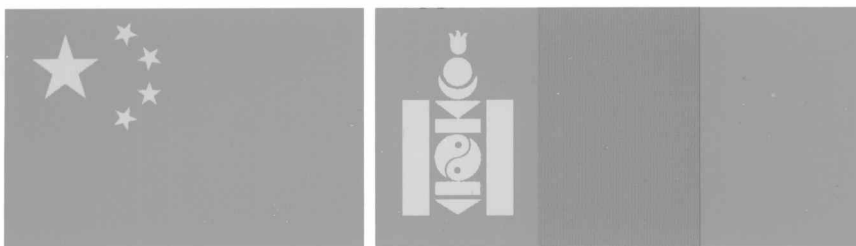
889×1194毫米 1/16 印张:21.5

2008年9月第1版 2008年9月第1次印刷

ISBN 978-7-5010-2378-3 定价:350元

谨以此书纪念中蒙建交60周年

Энэхүү бүтээлийг Монгол – БНХАУ-ын хооронд дипломат харилцаа
тогтоосны 60 жилийн ойд зориулав.

МОНГОЛ - БНХАУ-ЫН ХАМТАРСАН 《МОНГОЛ УЛСЫН НУТАГ ДАХЬ ЭРТНИЙ НУУДЭЛЧДИЙН СОЁЛ ИРГЭНШЛИЙН ХАЙГУУЛ, МАЛТЛАГА СУДАЛГАА》 ТӨСЛИЙН ТАЙЛАН I

2005~2006 ОН

МОНГОЛ УЛСЫН НУТАГ ДАХЬ АРХЕОЛОГИЙН ХАЙГУУЛ СУДАЛГАА

МОНГОЛ УЛСЫН НУУДЛИЙН СОЁЛ ИРГЭНШЛИЙГ СУДЛАХ ОЛОН УЛСЫН ХҮРЭЭЛЭН

МОНГОЛЫН ҮНДЭСНИЙ МУЗЕЙ

БНХАУ-ЫН ӨМӨЗО-НЫ СОЁЛЫН ӨВ, АРХЕОЛОГИ СУДЛАЛЫН ХҮРЭЭЛЭН

Редактор: Б.Энхтүвшин, Та Ла

Дэд редактор: А.Очир, Чэн Ён Жи

文物出版社

БНХАУ-ЫН СОЁЛЫН ӨВ ХЭВЛЭЛИЙН ХОРОО

编辑委员会

主 编 塔拉 巴·恩和图布信（蒙古国）

副 主 编 陈永志 阿·奥其尔（蒙古国）

编 委 塔拉 陈永志 张文平 藤铭予 杨林 雷生林 李刚 王仁旺 岳够明 党郁 宋国栋
萨仁毕力格 王其戈 额日很巴图 阿·奥其尔（蒙古国） 策·奥德巴特尔（蒙古国）
巴·昂哈巴雅尔（蒙古国） 勒·额尔敦宝力道（蒙古国） 阿·恩和图尔（蒙古国）

审 定 稿 塔拉 陈永志 阿·奥其尔（蒙古国）

统 稿 陈永志

撰 稿 塔拉 陈永志 张文平 藤铭予 王仁旺 岳够明 宋国栋 党郁 萨仁毕力格
阿·奥其尔（蒙古国） 策·奥德巴特尔（蒙古国） 巴·昂哈巴雅尔（蒙古国）

翻 译 萨仁毕力格

摄 影 陈永志 岳够明 藤铭予

蒙文校对 陈永志 萨仁毕力格

Редакцын зөвлөл:

Редактор: Б.Энхтүвшин, Та Ла

Дэд редактор: А.Очир, Чэн Ён Жи

Зөвлөлийн гишүүд: А.Очир, Л.Эрдэнэболд, Ц.Одбаатар, Б.Анхбаяр, А.Энхтөр,
Та Ла, Чэн Ён Жи, Жан Вэн пин, Тэн Мин Юй, Ян Лин, Лэй Шин Лин,
Ли Ган, Ван Рэн Ван, Юэ Гоу Мэн, Дан Юй, Сун Гуо Дун, Саранбилэг,
Ваанчиг, Эрхэмбат

Хянан тохиолдуулсан: А.Очир, Та Ла, Чэн Ён Жи

Ариутган шүүсэн: Чэн Ён Жи

Тайлан бичсэн: А.Очир, Ц.Одбаатар, Б.Анхбаяр, Л.Эрдэнэболд, Та Ла, Чэн Ён Жи,
Жан Вэн Пин, Тэн Мин Юй, Ван Рэн Ван, Юэ Гоу Мин, Сун Гуо Дун,
Дан Юй, Саранбилэг,

Орчуулсан: Саранбилэг

Гэрэл зургийг: Чэн Ён Жи, Юэ Гоу Мин, Тэн Мин Юй

序 言

蒙古高原横亘于我国的北部，作为“草原丝绸之路”东西方的主要连接点，她既是东西文化交流的重要长廊，同时也是游牧民族文化产生、发展、繁荣的中心地带。特定的地理位置、区域特点与生态环境，造就了蒙古高原绚丽多姿、丰富多彩的草原文化，形成了厚重的历史文化积淀。从中国先秦时期的北狄、獫狁，到两汉时期的匈奴、鲜卑，隋唐时期的突厥、回鹘，辽金元时期的契丹、女真、蒙古，这些驻牧于草原的古代游牧民族在蒙古高原这个广阔的大舞台上竞相起舞，留下了丰厚的历史文化遗存。这些遗存承载着重要而又丰富的政治、经济、文化信息，是记录中国古代北方游牧民族历史的重要史料来源。对其进行系统地研究，对于进一步探讨蒙古高原游牧民族文化与中华民族文化的关系具有重要的意义。

蒙古国地处蒙古高原，是亚洲中部的内陆国家，北与俄罗斯为邻，东、南、西三面与中国相邻，有长达4670公里的边界线，属典型的大陆性气候，地理环境以草甸草原为主要特色。迄今为止，其经济生活方式仍然以游牧为主（图一），“天苍苍，野茫茫，风吹草低见牛羊”是蒙古国自然风貌的真实写照。由于其特殊的地理环境与人文环境，蒙古国境内保存有大量的游牧民族文化遗存。目前，东北亚经济圈的建立与形成，不可避免地将蒙古国与中国划到一个大的经济发展范围之内，进一步发展两国的睦邻友好关系，加强文化上的合作，以促进经济的共同发展势在必行。由于我国与蒙古国在文物考古合作研究方面还处在起始阶段，中国古代北方的一些游牧民族在蒙古国境内的活动

情况以及发展的脉络还不甚清晰，可参照和对比的资料也相对较少。考古资料的不完整性和不均衡性对于进一步完善我国古代北方游牧民族考古学文化序列无疑是较大的桎梏。因此，迫切地需

图一 蒙古国居民的游牧生活

要对蒙古国境内古代游牧民族的考古学文化内涵进行了解，对两国古代游牧民族之间的渊源关系、互动关系以及游牧民族文明的形成与发展进行定位研究，以解决两国游牧民族文化研究中的重大课题，促进我国历史文化等相关科学的发展，并对中蒙两国文化方面的合作研究起到积极的推动作用。

图二 蒙古国国家博物馆馆长奥其尔（左三）与中国内蒙古自治区文物考古研究所所长塔拉（左四）等专家在会谈。

对历史文化遗产进行保护和研究是全人类的共同使命。目前，与蒙古国合作进

行考古发掘研究的其他国家的考古队已经有20余支，这些考古队在蒙古国的考古发掘和研究工作均已取得了很多重要的成果。中国与蒙古国在地域上相毗邻，同属于草原游牧民族文化圈，两地区的考古学文化面貌有许多相似之处，在历史文化上二者之间有着不可分割的关系。由于蒙古国地广人稀，至今尚以游牧为主的生活方式使得遗址与墓葬的原始形态基本上完整地保存下来，蒙古国因此成为世界游牧民族文化研究学者关注的热点地区，但以前中蒙两国在文物考古合作研究方面一直处于空白状态，为了弥补这一缺憾，国家文物局启动了“蒙古国境内古代游牧民族文化遗存考古调查、勘探、发掘研究”这一合作项目。由中国内蒙古自治区文物考古研究所与蒙古国游牧文化研究国际学院、蒙古国国家博物馆具体承办，于2005年7月具体组织实施（图二）。

此次由内蒙古自治区文物考古研究所具体实施的蒙古国境内游牧民族文化研究合作项目，是我国也是我区在文化上对外合作的重大举措。其主要目的是对蒙古国境内鄂尔浑、色楞格、克鲁伦三大河流域分布的匈奴、突厥、契丹、蒙古等游牧民族文化遗存的具体分布地点、文化属性及内涵有一个初步的了解，对蒙古国境内其他地区分布的游牧民族文化遗存进行纵深研究，并结合对典型遗址与墓葬等相关遗存的调查、勘探与考古发掘研究工作，对于蒙古国境内古代游牧民族文化的特征、内涵、谱系有一个明确的界定，以期建立起蒙古高原古代游牧民族文化形成与发展的时空框架，在此基础上形成细致、全面而又有学术权威性的考古调查、勘探及发掘报告。本考古调查报告就是中蒙合作进行考古研究的初步成果，是中蒙两国联袂用考古学手段来阐释蒙古高原古代游牧民族文化的第一部学术专著，它的付梓，填补了中蒙两国文物考古合作研究上的空白，对于进一步研究蒙古高原古代游牧民族文化之间的渊源关系、互动关系以及游牧民族文明的形成与发展具有重要的学术意义。

内蒙古自治区党委常委、宣传部部长
2008年7月

刘王

目 录

序 言 • 乌 兰

前 言 • 塔 拉 陈永志 阿·奥其尔（蒙古国）

一 石器时代文化遗存.....	022
乌斯图登吉石器时代遗址.....	024
毛亦勒图山谷石器时代遗址.....	026
阿拉善哈达石器时代遗址.....	028
吉日格朗图汗遗址.....	030
查胡尔特浑地石器时代遗址.....	032
二 青铜时代文化遗存	034
伊和腾格尔岩画遗址.....	036
嘎楚尔特山岩画遗址.....	038
肯地石圈墓、四方墓遗址.....	040
马头山墓地.....	042
马头山赫列克苏尔遗址.....	046
乌斯图登吉赫列克苏尔及四方墓遗址.....	050
呼日木图赫列克苏尔遗址.....	052
额布根特岩画及赫列克苏尔遗址.....	054
穆松呼热姆赫列克苏尔、四方墓遗址.....	058
额尔德尼赫列克苏尔遗址.....	062
博格达汗山四方墓、赫列克苏尔遗址.....	064
图尔格尼高勒四方墓遗址.....	066
呼热哈日乌珠尔遗址.....	068
巴彦查干赫列克苏尔、鹿石遗址.....	074
胡舍塔拉鹿石及赫列克苏尔遗址.....	078
巴彦郭勒赫列克苏尔遗址.....	082
贡诺尔赫列克苏尔遗址.....	084
乌尔图因术都赫列克苏尔、鹿石遗址.....	086
代尔保尔和硕赫列克苏尔、四方墓遗址.....	090
贡宾登基鹿石及赫列克苏尔遗址.....	092
伊地根登吉赫列克苏尔、四方墓遗址.....	096
莫呼尔萨仁登吉赫列克苏尔遗址.....	098
杭爱韶布呼山赫列克苏尔、四方墓遗址.....	100
纳林宝拉格赫列克苏尔、四方墓遗址.....	104
鄂尔浑乌兰朝图哈郎四方墓及赫列克苏尔遗址.....	106

温塔鹿石遗址.....	108
阿拉善哈达四方墓遗址.....	110
贡诺尔鹿石、四方墓遗址.....	112
吉日格朗图汗赫列克苏尔遗址.....	114
乌希嘎山四方墓遗址.....	116
达赉哈尔山赫列克苏尔遗址.....	118
巴戈嘎扎尔朝鲁赫列克苏尔、四方墓遗址.....	120
诺彦哈达赫列克苏尔、四方墓遗址.....	122

三 匈奴文化遗存..... 124

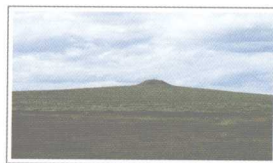
那日苏图匈奴墓地.....	126
诺彦乌拉苏珠克图、吉日木图山谷匈奴墓园.....	128
马头山匈奴墓地.....	134
额布根特匈奴墓地.....	136
高勒毛都二号匈奴墓园.....	138
高勒毛都一号匈奴墓园.....	140
苏勒碧山匈奴墓地.....	144
呼都格陶勒盖匈奴墓地.....	148
塔林和热姆匈奴三连城.....	152
巴彦阿达日嘎匈奴墓地.....	154
蛮汗陶勒盖匈奴墓葬.....	156
达赉哈尔山遗址.....	158

四 突厥文化遗存..... 160

查干敖包突厥祭祀遗址.....	162
墩欲谷碑刻遗址.....	164
温格图突厥祭祀遗址.....	168
太哈尔石突厥石刻文字遗存.....	170
巴彦查干突厥祭祀性遗址.....	174
伊和哈尼突厥祭祀性遗址.....	176
西沃图乌兰突厥祭祀遗址.....	180
毗伽可汗碑、阙特勤碑遗址.....	184
西沃陶勒盖突厥岩壁文字遗址.....	192
呼图嘎山突厥墓地.....	194
西沃图突厥祭祀性遗址.....	196
吉日格朗图汗突厥石人遗址.....	198

五 回鹘文化遗存..... 200

磨延啜碑刻遗址.....	202
乌日图音术都祭祀性遗址.....	206
哈喇巴拉嘎斯古城遗址.....	208
祁连回鹘古城遗址.....	216
浑地壕莱四方形遗址.....	218

乌布尔哈布其勒山谷四方形遗址.....	220
赫列克苏图壕莱四方形遗址.....	222
胡拉哈山谷四方形遗址.....	224

六 辽金文化遗存..... 226

哈尔布哈契丹古城遗址.....	228
额默根特契丹古城遗址.....	232
青陶勒盖辽镇州古城遗址.....	234
塔林乌兰和热姆契丹保州城.....	238
巴仁和热姆契丹西城址.....	240
朱恩和热姆契丹东城址.....	242
乌谷勒格其和热姆遗址.....	246
萨拉布尔乌拉岩壁文字遗存.....	250
瑙若布林金界壕遗址.....	252
苏木特陶日木遗址.....	254

七 蒙元文化遗存..... 256

伊和腾格尔岩画遗址.....	258
塞尔哈鲁特古城遗址.....	260
太哈尔石蒙元石刻文字遗存.....	262
哈拉呼勒可汗古城遗址.....	266
岛亦特古城遗址.....	270
特莫朝鲁山谷一号遗址.....	272
特莫朝鲁山谷二号遗址.....	274
杭爱韶布呼障城遗址.....	276
哈刺和林古城遗址.....	278
莫力黑陶勒盖古城遗址.....	288
阿布日嘎宫殿遗址.....	290
成吉思汗诞生地遗址.....	294
巴音高勒元代城址.....	298
达里甘嘎石人遗址.....	300
塔布陶勒盖石人遗址.....	302
塔和拉乌苏居住遗址.....	306

八 明清时期遗存..... 308

哈尔布哈古城寺庙遗址.....	310
毕齐格图哈达岩壁文字.....	314
吐布浑乌拉寺庙遗址.....	316
额尔德尼召寺庙遗址.....	320
德木其格寺庙遗址.....	326
桑根达赖寺庙遗址.....	328

后 记..... 330

Гарчиг

Удиртгал • Улаан

Өмнөх үг • Та Ла Чэн Ён Жи
А.Очир

I. ЧУЛУУН ЗЭВСГИЙН ҮЕ 023

Устын дэнжийн шинэ чулуун зэвсгийн үеийн дурсгалт газар.....	024
Мойлтын ам	026
Рашаан хад	028
Жаргалтхааны шинэ чулуун зэвсгийн суурин	030
Цахиуртын хөндийн чулуун зэвсгийн суурин.....	032

II. ХҮРЭЛ ЗЭВСГИЙН ҮЕ 035

Их тэнгэрийн амны хадны зураг	036
Гачууртын амны хадны зураг	038
Хээндэйн амны дурсгал	040
Морин толгойн дөрвөлжин булш	042
Морин толгойн хиргисүүр.....	046
Устын дэнжийн хүрэл зэвсгийн үеийн булш, хиргисүүр.....	050
Хүрэмтийн хиргисүүр.....	052
Өвгөнтийн хадны зураг, хиргисүүрүүд	054
Мөсөнгийн хүрэм	058
Хиргисүүрүүд	062
Хиргисүүр, дөрвөлжин булш	064
Түргэний голын баруун эрэг дэх хүрэл зэвсгийн үеийн булш	066
Хөрөөгийн хар үзүүрийн хадны зураг, хиргисүүр	068
Баянцагааны хиргисүүр, буган хөшөө.....	074
Хөшөөн талын буган хөшөөд.....	078
Хүрэл зэвсгийн үеийн хиргисүүрүүд.....	082
Гүн нуурын хиргисүүр	085
Уртын шуудууны хиргисүүр, буган хөшөөд.....	086
Цувраа хад, Дайр борын хошууны хүрэл зэвсгийн үеийн дурсгалууд	090
Гүмбийн дэнжийн хүрэл зэвсгийн үеийн дурсгал.....	092
Идэгийн дэнжийн дөрвөлжин булш, хиргисүүр	096
Мухар сайрын дэнжийн хиргисүүр.....	098
Ханангийн Шовхын өвөр, Майхан уулын хажуугийн дурсгал	100
Хадат уулын өвөр, Нарийн булагийн хиргисүүр, дөрвөлжин булш	104
Орхоны хүрхрээний доод талын дөрвөлжин булш, хиргисүүр	106
Уньтын буган хөшөө	108
Рашаан хадны хүрэл зэвсгийн дурсгалууд.....	110

Үзүүр цохионы (Гүн нуурын) хүрэл зэвсгийн үеийн дурсгалууд	112
Жаргалантын дурсгал	114
Уушиг уулын дөрвөлжин булш	116
Далайн хар уулын хиргисүүр, булш	118
Бага газрын чулууны хиргисүүр, дөрвөлжин булш	120
Ноён хадны хиргисүүр, дөрвөлжин булш	122

III. ХҮННҮГИЙН ҮЕ 125

Нарстын амны Хүннү булш	126
Ноён уулын Сүжигт, Зурамтын амны Хүннү булш	128
Морин толгойн Хүннү булш	134
Өвгөнтийн Хүннү булш	136
Гол мод 2 (Балгасан тал)-ын Хүннү булш	138
Гол мод ны Хүннү булш	140
Солби уулын Хүннү булш	144
Худгийн толгойн Хүннү булш	148
Талын хэрэм	152
Дуурлиг нарсны Хүннү булш	154
Манхан толгой	156
Далайн хар уулын Хүннү булш	158

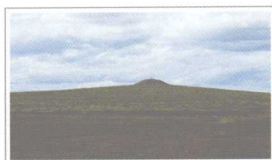
IV. ТҮРЭГИЙН ҮЕ 161

Цагаан-Овоо дахь Түрэгийн тахилын онгон	162
Тоньюукукын цогцолбор дурсгал	164
Өнгөтийн цогцолбор дурсгал	168
Тайхар чулуу	170
Түрэгийн тахилын онгон	174
Түрэгийн үеийн хүн чулуу хөшөөд, Их хануй нуурын Түрэг бичээс	176
Шивээт улааны цогцолбор	180
Культегиний тахилын онгон	185
Билгэ хааны тахилын онгон	188
Шивээ толгойн дурсгал	192
Хутаг уулын булш	194
Шивээтийн дурсгал (Тарнын голын хүн чулуу)	196
Түрэгийн үеийн хүн чулуун хөшөө, тахилын онгон	198

V. УЙГУРЫН ҮЕ 201

Моюнчурын хөшөө	202
Уртын шуудууны тахилын онгон	206
Хар балгас	209
Чилэн балгас	216
Хундын хоолойн дөрвөлжингүүд	218
Өвөр хавцалын дөрвөлжингүүд	220
Хиргист хоолойн дөрвөлжингүүд	222

Хулхийн амны дөрвөлжингүүд.....	224
---------------------------------	-----

VI. ХЯТАНЫ ҮЕ 227

Хар бух балгас.....	228
Эмгэнтийн хэрэм	232
Чин толгой балгас.....	234
Талын улаан хэрэм.....	238
Баруун хэрэм	240
Зүүн хэрэм.....	242
Өглөгчийн хэрэм	246
Салбар уулын бичээс	250
Чингисийн далан (Чингисийн хэрмэн зам).....	252
Гуулин улсын хот.....	254

VII. МОНГОЛЫН ЭЗЭНТ ГҮРНИЙ ҮЕ..... 257

Их тэнгэрийн амны дурсгал	259
Сайр Халиутайн орд.....	261
Тайхар чулуу	262
Хар хул хааны балгас.....	266
Дойтын балгас	270
Тэмээн чулууны ам, Уртын эхний дурсгал.....	272
Тэмээн чулууны өвөр дэх чулуун байгууламжууд.....	275
Ханангийн шовх уул (Хоёр майхны ам)- ын өвөр дэх чулуун байгууламж.....	276
Хар хорум хотын туурь.....	278
Мэлхий чулуу	285
Лалын шашинтны оршуулга	286
Мэлхий толгой	288
Аваргын балгас.....	291
Дэлүүн болдог.....	294
Баянголын амны дурсгал.....	299
Даригангийн хүн чулуун хөшөөд.....	300
Таван толгойн хүн чулуу	302
Тахилын усны суурин	306

VIII. ХҮ-ХІХ ЗУУНЫ ЭХЭН ҮЕ..... 309

Хар бухын балгас	310
Бичигт шургуулгын бичээс	314
Төвхөн хийд	316
Эрдэнэ зуу хийд.....	320
Галбын гурван хийд /Дэмчигийн хийд, Цагаан толгойн хийд, Улаан сахиусны хийд/.....	326
Сангийн далай хийд	328

ТАЛАРХАЛ..... 332

Товчилсон үгийн жагсаалт

ТХГБСХ	- Түүхийн хүрээлэнгийн гар бичмэлийн сан хөмрөг
АХГБСХ	- Археологийн хүрээлэнгийн гар бичмэлийн сан хөмрөг
ИКВА	- История и культура востока Азии
СА	- Советская археология
ТС	- Түүхийн судлал
АС	- Археологийн судлал
СЭ	- Советская этнография
КСИИМК	- Краткие сообщения Института истории материальной культуры Академи наук СССР
КСИА	- Краткие сообщения Института археологии
ШУАМ	- Шинжлэх Ухааны Академийн Мэдээ
ШУА	- Шинжлэх Ухааны Академи
ШУС	- Шинжлэх Ухааны Сэтгүүл
ТКОРГО	- Труды Кяхтинского отделения Русского Географического общества
ГАИМК	- Государственная академия истории материальной культуры
ИМКУ	- История материальной культуры Узбекистана.
МИА	- Материалы и исследования по археологии СССР
ИАК	- Известия Археологической Комиссии
ВДИ	- Вестник древней истории
SA	- Studia Archeologica
SE	- Studia ethnographica
АЭАМ	- Археология этнография и антропология Монголии
УЗТНИИЯЛИ	- Ученые записки Тувинского научно-следователъского института языка, литературы и истории
МЗТСХЭ	- Монгол Зөвлөлтийн Түүх Соёлын хамтарсан экспедиц
МНТСД	- Монгол нутаг дахь түүх соёлын дурсгал
УБ	- Улаанбаатар
М	- Москва
Л	- Ленинград
СПб	- Санктпетрбург
Ново	- Новосибирск
ЭШБ	- Эрдэм шинжилгээний бичиг
МУИС	- Монгол Улсын Их Сургууль
МУБИС	- Монгол Улсын Боловсролын Их Сургууль
МҮТМ	- Монголын Үндэсний Түүхийн Музей
МҮМ	- Монголын Үндэсний Музей
p.3	- Page 3
ОУМЭ	- Олон Улсын Монголч Эрдэмтэд